



Saksframlegg

Arkivsak-dok. 25/09345-3
Saksbehandler Rune Holbek

Utvalg	Møtedato
Hovedutvalg for næring, kultur og miljø	22.05.2025

Innspill til bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø

Fylkeskommunedirektørens forslag til vedtak

Hovedutvalg for næring, kultur og miljø støtter Riksantikvarens bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø og ber om at Riksantikvaren hensyntar faglige råd og innspill slik de fremkommer i saken.

Vedlegg

Høring av forslag til bevaringsstrategi for næringer og industriers kulturmiljø
Bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø - Protokoll fra konsultasjon
Riksantikvarens forslag til bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø
høringsutkast

Sammendrag

Bevaringsstrategien for næringers og industriers kulturmiljø skal bidra til felles innsats for næringers og industriers kulturmiljø og skal stimulere til langsiktig og god forvaltning og bruk av kulturmiljøene.

Strategiforslaget er sendt på høring til Agder fylkeskommune med høringsfrist 13. juni 2025.

Bevaringsstrategien består av tre prioriterte deltema og fire innsatsområder som går på tvers av bevaringsstrategiene. Disse vurderes som viktige og relevante, men det er behov for konkretisering, utdyping og avklaringer.

Saksopplysninger

Agder fylkeskommune har fått forslag til bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø på høring med høringsfrist 13. juni 2025.

Riksantikvaren har fått i oppgave fra Klima- og miljødepartementet å utarbeide bevaringsstrategier for kulturmiljøfeltet. Disse skal bidra til å strukturere, samordne og organisere innsats og virkemidler for et representativt utvalg kulturmiljø.

Bevaringsstrategiene skal også tilrettelegge for at kulturminner, kulturmiljø og landskap blir bevart og brukt som en ressurs i samfunnsutviklingen. Samlet skal de bidra til å nå følgende nasjonale mål for kulturmiljøforvaltningen, slik de er definert i Melding St. 16 (2019-2020), Nye mål i kulturmiljøpolitikken:

1. Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
2. Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
3. Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk

I 2023 utarbeidet Riksantikvaren en overordnet bevaringsstrategi. Det ble også lagt en plan for å utarbeide seks tematiske bevaringsstrategier. Bevaringsstrategien for næringers og industriers kulturmiljø er en av disse. De seks tematiske bevaringsstrategiene er:

1. Kystens kulturmiljøer (2024)
2. Landbrukets kulturmiljøer (2024)
3. Sirkulærøkonomi og ombruk
4. Kulturmiljøer i byer og bygder
5. Fellesskapenes kulturmiljøer
6. Kulturmiljøer fra næringer og industriers kulturmiljø

Bevaringsstrategien for næringers og industriers kulturmiljø skal være et verktøy for en felles innsats for næringers og industriers kulturmiljø og skal stimulere til langsiktig og god forvaltning og bruk av kulturmiljøene. Bevaringsstrategien består av tre prioriterte deltema, med en beskrivelse av hva deltemaet innebærer og hvilket utfordringsbilde det står overfor. De tre foreslåtte deltemaene er:

Deltema 1: Industrien som bygde samfunnet

Deltemaet handler om næringene med størst betydning gjennom tidene og om industriens rolle i samfunnsbyggingen. Mange av industrimiljøene knyttet til de største næringene kan være vanskelige å ivareta gjennom fysisk bevaring. Samtidig har de et uutnyttet potensial for formidling av kunnskap om industriutviklingen. Denne kunnskapen rommer erfaringer som er nyttige for en bærekraftig samfunnsbygging i tiden framover. Den høye omstillingstakten i dagens samfunn gjør at viktige kulturmiljøverdier fra vår nyeste industrihistorie kan gå tapt om vi ikke sikrer kunnskap om dem i tide. Prioriterte områder er *Industrimiljøet* og *Hjørnesteinsbedriften*. Innsatsen skal bidra til å bevare og formidle et bredere utvalg av kulturmiljø som representerer de største næringene og den samfunnsbyggende rollen de har hatt helt opp til vår tid.

Deltema 2: Våre mangfoldige næringer

Deltemaet handler, om sårbar og mangfoldig industriarv. Det gjelder verdifulle kulturmiljø som bidrar til identitet og tilhørighet i rurale og urbane strøk. Prioriterte områder er *Byindustri* og *Særegen småindustri*. De representerer både store kulturmiljøverdier og betydelige ombruksressurser. Arealpress og arealknapphet en utfordring for byindustrien, men det finnes også store muligheter for ombruk. Byindustrien representerer en ressurs for verdiskaping og bærekraftig bruk av bygninger og arealer. Den særegne småindustrien inneholder et mangfold som ikke er godt nok kjent, og som står i fare for å gå tapt. Både byindustrien og den særegne småindustrien trenger mer oppmerksomhet. Innsatsen skal bidra til at disse kulturmiljøene blir bevart og verdsatt som del av vår mangfoldige industriarv.

Deltema 3: Industriens logistikk

Deltemaet handler om bevegelige kulturminner og infrastruktur knyttet til næringers og industriers kulturmiljø. De bevegelige kulturminnene representerer store verdier for opplevelse og engasjement. Den fysiske infrastrukturen er en viktig forutsetning for nærings- og industrivirksomhet. Infrastrukturen er nødvendig for at bevegelige kulturminner kan brukes, og for at både bevegelige kulturminner og infrastruktur skal forstås som deler av en helhet. Prioriterte områder er *bevegelige kulturminner* og *infrastruktur* knyttet til næringers og industriers kulturmiljø. Innsatsen skal bidra til at bevegelige kulturminner og infrastruktur blir bevart og brukt.

Hovedutfordringene knyttet til næringers og industriers kulturmiljø er:

- lite mangfold, næringsmessig representativitet og geografisk spredning i bevaringen av næringers og industriers kulturmiljø
- kunnskapshull, et utdatert kunnskapsgrunnlag og manglende bevissthet om kulturmiljøverdier, særlig knyttet til industriutviklingen i vår nære historie
- for lite helhetlig tilnærming i bevaring og formidling av næringers og industriers kulturmiljø
- krevende bevaring og ombruk
- manglende kompetanse på materialer, særlig betong og stål, og drift
- delt ansvar og behov for mer samarbeid mellom sektorer

De fire innsatsområder inneholder forslag til verktøy og virkemidler for å nå nasjonale mål for kulturmiljøforvaltningen. Innsatsområdene er felles for alle bevaringsstrategier og deres delmål. De fire innsatsområdene er:

1. Bevaring og ombruk
2. Kunnskap og kompetanse
3. Opplevelse og engasjement
4. Urfolk og nasjonale minoriteter

Vurderinger

Fylkeskommunedirektøren vurderer at de nye bevaringsstrategiene vil være et viktig grep for en helhetlig og langsiktig forvaltning av kulturmiljø. Strategiene skal favne hele landet, og omhandler kulturmiljø fra alle tidsperioder.

De tre prioriterte deltemaene er relevante og favner et mangfold av kulturmiljø knyttet til næring og industri. Strategien er spesielt treffende for «typiske industrisamfunn» som vi har noen steder på Agder.

På Agder har vi imidlertid noen former for industri som er mer krevende å plassere i de foreslåtte deltemaene. Ett eksempel på dette er tømmerfløting, sagbruk og tremasseindustri, som var en stor næring på Agder på 1700- og 1800-tallet. Her kan kulturmiljøet strekke seg over store avstander, og kan ikke avgrenses til et konkret sted eller fabrikk/bedrift. Tidligere var det også svært mange båtbyggeri langs kysten av Agder. Dette var en viktig næring som også er vanskelig å plassere i de foreslåtte deltemaene. Andre viktige næringer og industrier på vårt fylke er gruvevirksomhet, jernverk m.m.

Fylkeskommunedirektøren vil også fremheve Agders forhistoriske industri, som for eksempel jernproduksjon på Hovden/Setesdal og keramikkverkstedet på Augland i Kristiansand kommune. Begge steder ble det produsert mer jern/keramikk enn det som var nødvendig for eget forbruk. Det er pr. nå vanskelig å plassere den forhistoriskes industrien inn i strategien.

De foreslåtte innsatsområdene er felles for alle bevaringsstrategier og er fastsatt i en tidligere prosess. Fylkeskommunedirektøren går derfor ikke særlig inn på disse, men bemerker at disse er relevante og viser en stor bredde i virkemidler. Foreløpig fremstår de ganske generelle og bør konkretiseres i tiden som kommer.

Forslaget sier lite om hvordan bevaringsstrategien skal settes ut i praksis og hvordan ulike virkemidler, herunder både økonomiske, juridiske og pedagogiske, skal knyttes til strategien. Strategien sier også lite om hvordan den vil legge føringer for de ulike forvaltningsnivåene. Dette blir det viktig å arbeide med i tiden som kommer.

Flere av Agders regionale museer arbeider med arbeiderhistorie og nærings- og industrihistorie. Disse museene har en viktig rolle som forvaltere, kunnskapsleverandører og formidlere av disse delene av kulturhistorien. Museene driver blant annet med forskning på kulturminner og kulturmiljø, og mange museer eier selv bygninger, anlegg, infrastruktur og bevegelige kulturminner som omfattes av denne strategien. Fylkeskommunedirektøren mener i oppfølgingen av bevaringsstrategien blir det viktig å gjenopprette og styrke samarbeidet med museene og sikre at relevante kompetansemiljøer inngår i de nettverkene som opprettes.

Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid* viser den overordnede politiske retningen for museumspolitikken fram mot 2050. Kultur- og likestillingsdepartementet vektlegger behovet for at de statlige virkemidlene som rettes mot den immaterielle og materielle kulturarven må sees i sammenheng.

I tillegg er det et stort potensial for å styrke samarbeidet med museer og arkiver. Det kan for eksempel dreie seg om å bruke andre metoder og virkemidler enn de kulturmiljøforvaltningen har. Dette kan involvere dokumentasjon og formidling, som kan bidra til å øke interessen og engasjementet for næringers og industriers kulturmiljø.

Fylkeskommunedirektøren mener i denne forbindelse at det er et stort behov for tettere samarbeid mellom departementene for å se ulike virkemidler i sammenheng.

Regionplan Agder 2030

Følgende veier til mål i Regionplan Agder 2030 er aktuelle:

- Utvikle modeller for samskaping mellom aktørene innen immateriell kulturarv.
- Styrke samarbeidet med frivillig sektor om kulturminnevern.
- Tilrettelegge kulturelle satsninger og regionens kulturarv for helhetlig attraksjonsutvikling.
- Ivareta landskap, naturmangfold, friluftsområder, landbruksområder, strandsonen og kulturmiljø for fremtidige generasjoner gjennom utvikling, bruk og vern.

Bevaringsstrategiene sier lite om konsekvenser for barn og unge. Formidling og opplevelser av kulturmiljø vektlegges likevel og dette kan være viktig for å øke forståelsen av historie og kulturmiljø blant barn og unge.

Økonomiske konsekvenser

Forslaget til bevaringsstrategi har ingen økonomiske konsekvenser.

Konklusjon

Hovedutvalg for næring, kultur og miljø støtter Riksantikvarens forslag til bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø.

Kristiansand, 09.05.2025

Tine Sundtoft
Fylkeskommunedirektør

Kristin Tofte Andresen
fylkesdirektør